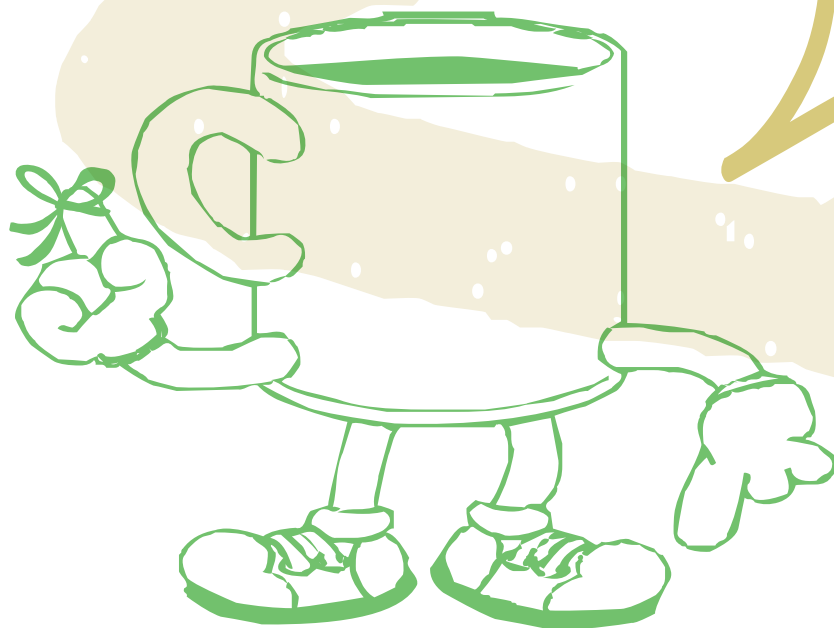

I SVERIGE ÄR DET VIKTIGT MED

ORDNING & REDA

51

Text av America Vera-Zavala

Rättigheter kopplas alltmer till lönearbete, men det är långt ifrån allas arbete som räknas. För utan uppehållstillstånd i Sverige spelar det ingen roll hur många timmar i veckan du sliter. Dramatikern America Vera-Zavala skildrar en del av arbetsmarknaden som har förändrats sedan hennes mamma kom till Sverige.

Sommaren 1976 anländer en peruansk kvinna till Sverige för att arbeta. Hon har lämnat sin dotter i tryggt förvar hos sin mamma i Bukarest, där hon egentligen bor och studerar teaterregi. Hon ska städa, vilket hon gör på Försäkringskassan mitt emot Stockholms centralstation. Där instrueras hon av sin chef, en polska som inte kan engelska. Bland annat minns hon att polskan pekade på fönstren och viftade nej med fingret. Hon behövde inte putsa fönster.

På hösten 2006 går jag omkring i Stockholm och intervjuar papperslösa. Jag ska skriva min första pjäs, på uppdrag av Lars Norén och Ulrika Josephsson, då chefer på Riksdrama. Jag riktar in mig på latinamerikaner, eftersom spanska är ett språk jag behärskar, och pjäsen ska utspela sig på en byggarbetsplats, så det blir mest män. På vägen mot en färdig pjäs skriver jag två större reportage i Flamman. Och det är inte förrän repetitionerna har börjat och pjäsen ligger i regissörens och skådespelarnas händer som jag blir medveten om att jag har utforskat en värld som var min mammas för 30 år sedan.

De papperslösa jag intervjuade vittnade om en annan verklighet: de blev ständigt lurade. Antingen fick de arbeta under en viss period och sedan sa arbetsköparen att de inte fick någon lön alls, eller så fick de lön, men lönen korregerades ständigt nedåt av olika arbetsköpare.

Jag träffade människor som har arbetat flera månader i sträck för 30 kronor i timmen, mindre än vad en latte kostar på någon av Stockholms aldrig sinande kaffebarer.

De här människorna är ständigt rädda, för att bli lurade, för att bli upptäckta. Svenska myndigheter ger dem inga papper och därmed har de inga möjligheter att få ordning och reda.

De papperslösa har inget gångbart medborgarskap, de är inte svenska medborgare och får varken uppehållstillstånd eller beviljas asyl. I vissa fall är de EU-medborgare, som regelvidrigt har fått ett utvisningsbeslut från Sverige, något som främst drabbar romerna. Det handlar om människor som bor och arbetar i Sverige men som inte har rätt att göra det. Och där skapas möjligheten till lönedumpning som utnyttjas till max av vissa arbetsgivare. Mamma

”Idag hade min mamma blivit erbjuden att köpa visum, pass och arbetstillstånd för enorma summor pengar.”

53

Anledningen till att de jag mötte befinner sig i Sverige, hur de lever, vad de längtar efter och vill uppnå är sig likt, men skillnaden är också avgrundsdjup. Min mamma gick till ambassaden i Bukarest och fick ett arbetsvisum för sommaren. Hon visste att hon skulle ha ett arbete när hon anlände. Allt var lagligt och vitt och i slutet av perioden fick hon deklarationspapper skickade till sig, och hon gick till ett skattekontor på Södermalm.

Hon kunde längta så hjärtat sprängdes efter mig, sin dotter, ha dagar då hon gick hungrig, ha dagar då hon omgavs av underbara vänner eller dagar då hon var ensam, men hon behövde aldrig vara rädd för att det en dag skulle dyka upp någon från Försäkringskassan och fråga efter papper hon inte hade, och hon behövde aldrig gå utan lön för utfört arbete. I Sverige är det viktigt med ordning och reda i pappren, säger fackmannen som dyker upp i slutet av min pjäs Concha tu madre. Det verkar det ha varit på den tiden.

fick lön, deklaration och gick till Skatteverket. Som papperslös kan du inte räkna med att lönen alls kommer. Sjukpenning, föräldraledighet eller vård av ditt sjuka barn är en avlägsen dröm.

30 år och två helt olika sätt att bemöta människor som vill komma hit och jobba. Vad har hänt? Har svensken förändrats? Har synen på invandringen förändrats? Har samhället blivit mer rasistiskt? Var svensken mer öppen för andra kulturer när italienarna och jugoslaverna kom hit för att jobba i den svenska industrin? Eller har medborgarskapet upphöjts och fått en status som det inte hade tidigare?

Arbetsmarknaden har förändrats. Från en välfärdskapitalism med full sysselsättning till en permanent och strukturell massarbetslöshet. För 30, 40, 50 år sedan stod bristen på arbetskraft i centrum för resonemang om arbetskraftsinvandring. Idag är det medborgarskapet. Det finns inga stora industrier som behöver horder av arbetare. Det behövs arbetare som kan ställas mot andra

arbetare, och på det sättet pressas att jobba till lägre löner för att utföra arbetsuppgifter som inte anses vara värda mer pengar. Och arbetsköpare har lärt sig att utnyttja passet för att pressa löner och duka för lagstadgade rättigheter och säkerhetsföreskrifter. Samma människor som protesterar mot att ensamkommande flyktningbarn ska bo i just deras område har gärna en papperslös som städar deras hus eller ökar profitkvoten i deras företag. Politiker som tidigare gärna betalat en och annan barnflicka, städerska eller byggjobbare svart bekymrar sig över hur samma människor har utnyttjats på vägen till Sverige, eller hur de blir behandlade när de väl är här. Unisont hyllar de EU och öppenheten.

För vi lever ju i den fria rörlighetens tid. För 30 år sedan hade en rumän inte kunnat lämna sitt land. Men nu har de befriat sig från realsocialismen och blivit EU-medborgare. De får resa vart de vill. Alltsedan EU:s utvidgning mot öst har det gjorts avvägningar mellan rätten att resa och rätten

för evigt satt sig som en filmscen på min näthinna är historien om de kvinnor som högggravida simmar över Gibraltar sund, ett kallt och farligt vatten. De tror att om de föder på europeisk mark kommer deras barn att bli européer. De överlever, föder och skickas tillbaka med sina icke-europeiska barn.

Jag har hört och läst många uppseendeväckande historier om smuggling och trafficking, om vägen till Europa. Men när jag 2006 intervjuade papperslösa berättade de att ingen vill höra en vardagsnära historia om livet i Sverige, om uteblivna löner eller en timpenning på 30 kronor. Ingen vill veta hur strukturen ser ut. Jag har intervjuat papperslösa som har städat på Grand Hotel, på Berns, på Regeringskansliet och på polisstationer. De har skottat snö på taken i Stockholms innerstad, de har byggstädat på stora byggen runt omkring i Sverige. De stora jättarna outsourcar till mindre företag som för att få kontrakt lovar priser som bara är möjliga om löner pressas. Lagmässigt verkar det inte gå att sätta

@strollerdos

till rättigheterna. För det är ju inte bara Billström som har gjort märkliga uttalanden om volymer och ögonfärger. Göran Persson talade på sin tid om risken för social turism när de gamla östlänarna skulle få EU-pass. Det pratades om övergångsregler för att undvika en invasion. Det lät som när fransmännen fram till 1960-talet argumenterade mot att låta Algeriet bli en självständig nation, de hävdade att Algeriet var en del av Frankrike, men det var absolut uteslutet att ge dem franskt medborgarskap.

EU-medborgarskapet har skapat ett A-, B- och C-lag, men inget garanterar laglig lön. Den stora skillnaden går mellan EU-medborgare och resten av världens medborgare. Vissa försöker desperat ta sig in i Fästning Europa och historierna om hur icke-européerna tar sig hit och hur de blir behandlade överträffar ofta ens vildaste fantasier. Något som

dit jättarna, bara de mindre aktörerna. Men det går ju inte att förneka att de allra längst upp i kedjan tjänar mest.

Och passen och ordning och reda i pappren ökar bara i värde. De säljs på en svart marknad för höga priser. Idag hade min mamma blivit erbjuden att köpa visum, pass och arbetstillstånd för enorma summor pengar. Människor tvingas skuldsätta sig hos arbetsköpare som sedan säljer dem vidare. Deklaration och en promenad till Skatteverket ligger inte inom räckhåll.

Det som bekymrar mig är inte att det finns människor som vill dem ont, utan att de som säger att de vill dem väl inte gör något åt det här. Så länge det är så lätt att utnyttja människor kommer de att utnyttjas. Det är ekonomin som styr, inte moralen. ●